

Сардак С. Е. Перспективні напрями розвитку фінансового ринку в умовах інформатизації економіки [Електронний ресурс] / С. Е. Сардак, О. Д. Трифонова // Ефективна економіка. – 2017. – № 10. – Режим доступу до журналу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6369>.

УДК 339.7

С.Е. Сардак

д.е.н., доцент, професор кафедри економіки та управління національним господарством, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

О.Д. Трифонова

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки і світових фінансів, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Sergii Sardak

Doctor of Economics, Associate Professor, Professor Department of Economics and National Economy Management, Oles Honchar Dnipro National University

Olha Tryfonova

Ph.D., Senior Lecturer, Department of International Economics and World Finance, Oles Honchar Dnipro National University

PERSPECTIVE DIRECTIONS FOR THE DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL MARKET IN CONDITIONS OF ECONOMY INFORMATIZATION

У статті встановлено вплив інформатизації економіки на розвиток фінансових ринків. Висвітлено тенденції розвитку світового фінансового ринку в умовах інформатизації економіки. Виокремлено перспективні напрями розвитку світового фінансового ринку. Виділено перспективні напрями трансформації фінансових ринків, які потребують удосконалення нормативно-правових механізмів регулювання. Виявлено значення інституційних інвесторів, які впливають на акумуляцію фінансових ресурсів населення, що призводить до відмови від традиційних вкладень, і переливанню коштів у фінансові інструменти. Зазначено, що сучасні тенденції притаманні національним фінансовим ринкам потребують удосконалення нормативно-правових механізмів їх регулювання. Визначено, що сучасною тенденцією в сфері регулювання фінансових ринків є посилення ролі наднаціональних регулятивних органів (мегарегуляторів). Доведено, що новітні фінансові інструменти, які виникають відповідно до існуючих потреб, дозволяють знизити фінансові ризики, а також сприяють зближенню біржової та позабіржової торгівлі.

The article determines the influence of economy informatization on the development of financial markets. It is highlighted the tendencies of development

of the world financial market in conditions of economy informatization. The perspective directions of development of the world financial market are singled out. The perspective directions of transformation of financial markets needed to be promoted by the legal and regulatory mechanisms were highlighted. It is also found the importance of institutional investors that affects the accumulation of financial resources of the population, which leads to the rejection of traditional investments, and the transfer of funds to financial instruments. It is noted that the current tendencies inherent in the national financial markets need to be promoted by the normative and legal mechanisms of their regulation. It is determined that the current tendency in the sphere of financial market regulation is the strengthening of the role of over-cognitive regulating organs (megaregulators). It is proved that the latest financial instruments, which arise out of the existing needs, allow to reduce financial risks, as well as facilitate convergence of stock exchanges and outsourcing.

Ключові слова: глобалізація, інформатизація, інституційні інвестори, фінансові інструменти, фінансові ринки.

Key words: globalization, informatization, institutional investors, financial instruments, financial markets.

Постановка проблеми. Процес інформатизації економіки має значний вплив на всі складові життя суспільства, найбільш явно він впливає на процеси формування та функціонування міжнародних фінансових ринків. В умовах інформатизації економіки фінансові ринки повинні забезпечувати фінансово-економічну стабільність країн на базі ефективного використання реальних інвестиційних потоків. Процес інформатизації фінансових ринків викликає появу новітніх фінансових інструментів, тим самим викликаючи потребу в модернізації систем регулювання фінансових ринків. Інформатизація впливає на взаємопроникнення та взаємозалежність країн, посилюючи тим самим їх взаємозалежність, все це призводить до трансформації функціонування фінансових ринків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічною основою дослідження послужили роботи таких вітчизняних та зарубіжних вчених як: О. Білорус, А. Гойко, С. Каплан, М. Корнеєв, А. Кудрін, П. Левчаєв, З. Луцишин, О. Мозговий, В. Новицький, Д. Норткотт, Ю. Пахомов, О. Плотніков, М. Портер, С. Сардак, Н. Стукало, Дж. Стиглиць, Г. Томсон, О. Трифонова, Л. Удовик. Однак, дані підходи в сфері ідентифікації

перспективних напрямів розвитку фінансового ринку в умовах інформатизації економіки, потребують уточнення з урахуванням новітніх методологічних розробок.

Метою статті є виявлення впливу інформатизації економіки на розвиток та трансформацію світових фінансових ринків, визначення тенденцій розвитку фінансових ринків та перспективних напрямів функціонування. Для досягнення поставленої мети було застосовано методи індукції та дедукції, аналізу та синтезу, діалектичного та історичного підходів. Методологічну базу дослідження сформуваали праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, монографії та наукові статті.

Виклад основного матеріалу. Міжнародна економічна глобалізація як сучасний стан міжнародного господарства обумовлює переплетіння економік різних країн, і особливо це стосується фінансового сектору, внаслідок чого відкрилися нові шляхи руху капіталів, що призвело до трансформації міжнародних фінансових ринків. Останнім часом фінансовому капіталу притаманний інтернаціональний характер, тобто властивість переміщуватися в ті країни і регіони, де потенційне зростання очікується найбільш прискореними темпами. Під впливом поглиблення процесів консолідації, інтелектуалізації, інформатизації та інтеграції у світовому просторі формується світовий фінансовий ринок, що складається із сегментів – відповідних локальних ринків. Іншими словами, національні фінансові ринки, взаємодіючи між собою, утворюють світовий фінансовий ринок, інтеграція в який відбувається як на технологічному рівні, так і на рівні капіталів.

Особливістю глобального фінансового ринку є те, що він діє на принципах єдиних правил і процедур. Об'єднання фінансових ринків дозволить інвесторам уникнути системного ризику національного ринку й суттєво знизити ризики портфельного інвестування в цілому. Інтернаціоналізація фінансових ринків супроводжується реформуванням національних ринків із пристосуванням їх до глобальних систем.

Розвиток світового фінансового ринку сприяв переходу фінансових бірж до моноцентричної системи і стандартизації алгоритмів дій біржової інфраструктури, підвищенню рівня організованості локальних ринків та вдосконаленню державного контролю, зумовив появу правових нововведень на фінансових ринках, масову сек'юритизацію, розширення масштабів первинного публічного розміщення компаніями акцій (IPO), посилення вимог до розкриття інформації емітентами і поглиблення прозорості ринків (рис 1.) Вплив цих чинників із часом може істотно позначитися на організації та функціонуванні фінансових ринків.

Рис. 1. Сучасні тенденції розвитку світового фінансового ринку в умовах інформатизації економіки [1, с. 113]

При такому ринку інвестор із будь-якої країни дістає можливість вкладати свої вільні кошти у цінні папери, які обертаються на фінансових ринках інших країн. Національні ринки перетворюються на структурні складові світового фінансового ринку.

За таких умов між локальними ринками виникає жорстка конкуренція за інвесторів, а перевагу отримують ті, хто за допомогою додаткових послуг і кращого сервісу збільшить ліквідність. Набирає обертів процес об'єднання

фінансових бірж, що згодом може привести до утворення глобальної біржової структури.

Фінансовий ринок виступає фактором прискорення процесу розвитку світової економіки, полегшення доступу різних господарюючих суб'єктів до міжнародних ринків вільних капіталів. Формування світового фінансового ринку супроводжується системною взаємодією національних і міжнародних фондових ринків, що обумовлюється закономірностями фінансової глобалізації, яка сприяє динамізації міжнародних інвестиційних процесів [2, с. 89].

Перспективні напрями розвитку світового фінансового ринку відображено на рисунку 2.

Рис. 2. Перспективні напрями розвитку світового фінансового ринку*

* розроблено авторами.

Отже, перспективним напрямком розвитку фінансового ринку є посилення інтеграції національних фінансових ринків різних країн у світовий

фінансовий ринок.

Інтеграція фінансових ринків супроводжується реформуванням національних ринків із пристосуванням їх до глобальних систем. Так, для повноцінного влиття у світовий ринок певного удосконалення потребують ринки пострадянських країн, зокрема:

- технологічна база національних фінансових бірж повинна бути повністю сумісною з європейськими стандартами;
- регулювання ринків повинно бути приведене у відповідність до директив ЄС, наближаючись до моделі фінансового ринку, за якою працюють провідні європейські біржі.

У країнах, що розвиваються на сьогодні невирішеною залишається низка проблем, а саме:

- значне переважання неорганізованого ринку над організованим, що викликає недовіру іноземних інвесторів;
- велика кількість «одноденних компаній», які створюються під одну або декілька операцій з метою відмивання коштів і являють собою баласт ринку;
- політична нестабільність, що гальмує приплив іноземних інвестицій;
- низькі темпи гармонізації законодавчої бази із міжнародним законодавством;
- неефективність механізму реєстрації та допуску на ринок емітентів, бюрократизм дворівневої процедури отримання ліцензії;
- застарілі системи електронних торгів.

Глобально прийнятні стандарти підвищують ефективність проведення міжнародних трансакцій, а ретельне їх дотримання всіма учасниками фінансових ринків сприяє посиленню інтеграції національних фінансових ринків.

Так, через розвиток транскордонної торгівлі компаніям-емітентам стало вигідно дотримуватися загальних стандартів діяльності для доступу на

організовані ринки цінних паперів різних країн та регіонів. Стандартизація фінансових продуктів дає емітентам змогу зменшувати маркетингові та операційні витрати на залучення фінансування [1, с. 114].

Професійні учасники ринку, котрі торгують цінними паперами, теж намагаються уніфікувати свою діяльність, аби мати можливість надавати своїм клієнтам високоякісні послуги на різних ринках за мінімальну ціну. Основна невирішена проблема, де стикаються інтереси учасників ринку з різних країн – міжнародні стандарти бухгалтерського обліку.

Перспективним напрямком розвитку міжнародного фінансового ринку є посилення ролі інституційних інвесторів як учасників ринку. Інституційні інвестори – це інвестиційні фонди, компанії з управління активами, пенсійні фонди, страхові компанії, кредитні спілки. Підвищенню ролі інституційних інвесторів сприяли, з одного боку, загальне розширення ємності фондового ринку та його подальше розшарування, впровадження нових фінансових інструментів, поширення мережевих структур, спрощення доступу індивідуальних інвесторів до цих ринків, а з іншого, зростання доходів населення в багатьох країнах світу, що створило мотивацію до інвестування заощаджень [3, с. 60].

Особливо на міжнародних ринках капіталу посилюється роль інвестиційних банків, які виступають в ролі посередників, з одного боку, між державою і корпораціями, що бажають розмістити свої цінні папери, і потенційними інвесторами, як інституційними, так і приватними, з іншого. Інвестиційні банки можуть бути засновниками, організаторами емісії цінних паперів, а також гарантами і брати на себе обов'язки щодо визначення розміру, умов, терміну емісії, вибір типу цінних паперів, а також по розміщенню та організації вторинного обігу.

Зростання потреб інвестиційних фондів колективного інвестування розвинених країн в іноземних активах визначається як структурними, так і циклічними групами факторів. Для більшості інституційних інвесторів

головним мотивом служить диверсифікація, довгострокові перспективи інвестування у той чи інший сегмент ринку.

У той же час інституційним інвесторам доводиться адаптуватися до довгострокових регулятивних зрушень, в т. ч. змін у законодавстві та бухгалтерському обліку. Так, нові вимоги до обліку пасивів пенсійних фондів з боку компаній-інвесторів вплинули на характер прийнятих ними рішень щодо розміщення активів. У випадку, якщо відбувається збільшення пасивів пенсійних фондів, інвестори прагнуть диверсифікувати інвестиційні стратегії в цілях забезпечення не тільки більш точної відповідності активів і пасивів, але і більш високого прибутку, скоригованого з урахуванням ризиків і часового фактора.

У перспективі намічається значне посилення позицій ще однієї групи інституційних інвесторів – суверенних фондів. Частина суверенних фондів належать центральним банкам, які акумулюють валютну готівку в процесі управління національною банківською системою, інші фонди являють собою державні заощадження, які інвестуються в різні компанії з метою отримання інвестиційного доходу.

Вже зараз відбувається зростання обсягів та масштабів інвестицій суверенних фондів, вони здійснюють все більший вплив на інституційну структуру міжнародного фондового ринку. Серед провідних фондів, що здійснюють інвестиції державних заощаджень у зовнішні активи, можна виділити Інвестиційне управління Абу-Дабі, Норвезький пенсійний фонд, Інвестиційний фонд Саудівської Аравії, Інвестиційне управління Кувейту, Інвестиційні корпорації Гонконгу і Сінгапуру [3, с. 67].

Внаслідок довгострокового характеру інвестування суверенними фондами частина золотовалютних резервів центральних банків диверсифікується на портфельні активи, наприклад, акції різних видів. Залежно від стратегії суверенних фондів спрямованість коштів може істотно відрізнятись. Так, частина суверенних фондів інвестували кошти у великі інвестиційні банки і першокласні компанії, що в кінцевому підсумку сприяло

встановленню контролю над ними. Основні потоки капіталів суверенних фондів спрямовуються на фінансові ринки США.

Серед інноваційних видів похідних фінансових інструментів на біржовому ринку слід назвати біткоїни, бінарні опціони, інфляційні свопи та позабіржові валютні форвардні контракти.

У майбутньому передбачається, що ринок деривативів дозволить стабілізувати курс біткоїнів, а запровадження нового індексу сприятиме інтеграції торговельних майданчиків та узгодженню політики ціноутворення [4].

На позабіржовому ринку з'являється такий інноваційний продукт, як бінарний опціон (цифровий опціон, опціон «все або нічого», опціон із фіксованим прибутком), що являє собою похідний фінансовий інструмент, який залежно від виконання зазначеної умови щодо зростання чи зменшення вартості базового активу у встановлений момент часу приносить заздалегідь визначений розмір прибутку або збитку. Згідно з класифікацією бінарних опціонів у системі інтернет-трейдингу виділяються: класичний бінарний опціон (Call-опціон та Put-опціон); опціон «Конструктор»; опціон «One touch»; опціон Range; кореляційний бінарний опціон [5].

В умовах детінізації банківського сектору ключовою проблемою стає визначення «токсичності» цих активів, що пояснюється намаганнями банків мінімізувати допуск до певної інформації про їхню діяльність та відсутністю узгодженої міжнародної системи обліку деривативів. Парадоксальність ситуації у тому, що світовими центрами тіньової банківської системи стали США та країни ЄС, які належать до групи найрозвиненіших держав світу та вважаються лідерами у боротьбі з незаконними операціями у фінансовій сфері [6, с. 25].

Останнім часом в США і Європі активно розвивається ринок захисних інфляційних продуктів, призначених для перерозподілу інфляційних ризиків. До них належать інфляційні свопи (Inflation-linked Swaps), що являють собою угоду між сторонами про обмін фіксованих платежів на такі, що змінюються,

обумовлені в залежності від рівня інфляції. Змінні платежі по таких свопах найчастіше індексуються в залежності від індексів роздрібних цін.

Ці інструменти особливо активно використовуються пенсійними фондами. У Великій Британії їх використовує кожен четвертий пенсійний фонд. Попит на інфляційні свопи постійно зростає [7]. Перевищення кількості бажаючих купити інфляцію над бажаючими її продати приводить до зростання страхової премії при хеджуванні інфляційного ризику.

Крім цього, інтерес до захисних інструментів підвищується у страхових компаній зі страхування життя, компаній сфери нерухомості, портфельних менеджерів і приватних інвесторів. Від низької інфляції виграють пенсійні фонди, страховики і приватні інвестори. При високій же інфляції в кращому становищі перебувають органи державної влади, компанії комунального господарства, дистриб'ютори та компанії сфери нерухомості. Ця група потенційно виграє, стаючи продавцем інфляції у вигляді інфляційних свопів, захищаючи тим самим майбутні прибутки. Інфляційні свопи також активно використовуються портфельними менеджерами, які хеджують з їхньою допомогою свої інфляційні ризики.

Інноваційними похідними цінними паперами можна назвати і такі структуровані похідні інструменти, як кредитні деривативи (credit derivatives – CRD). Фахівці зазначають, що ринок строкових контрактів на передачу кредитного ризику в майбутньому стане одним із найзначніших [8].

Протягом останніх років відбувається розробка й впровадження інноваційних похідних цінних паперів з метою управління міжринковими ризиками та уникнення національних обмежень. Одним із таких інструментів є позабіржовий валютний форвардний контракт (nondeliverable forward (NDF) foreign exchange contract), який дозволяє інвесторам хеджувати валютні ризики за інструментами ринків що розвиваються, коли операції хеджування обмежені внаслідок нерозвиненості місцевих форвардних і ф'ючерсних валютних ринків або контролю за рухом капіталу.

Слід зазначити, що похідні цінні папери, які широко використовуються

на розвинених ринках, розповсюджуються й на ринки, що розвиваються. Їх потенційний внесок в економічну діяльність й ефективність фінансових ринків не викликає сумніву. За допомогою похідних цінних паперів можна поширити можливості щодо управління ризиком, поліпшити його розподіл між економічними агентами, знизити трансакційні витрати за досягненням необхідних параметрів ризиків, збільшити ефективність фінансових ринків та надати нові шляхи розв'язання інвестиційних і фінансових проблем [8].

Інтенсивний розвиток біржової торгівлі та впровадження інноваційних цифрових технологій призводять до поступового відмирання традиційних механізмів торгівлі фінансовими інструментами та широкого використання електронних торговельних систем.

Сучасні електронні торговельні системи відрізняються великою функціональною повнотою та забезпечують можливість одночасної торгівлі різними типами інструментів за різними правилами торгів (Order-Driven Market, Quote-Driven Market, аукціони різних типів тощо) з використанням широкого спектру типів заявок (як стандартних – лімітних і ринкових, так і екзотичних, призначених для реалізації торгів у режимі «темних пулів», і складних заявок різного типу).

Крім того, для сучасних торгових систем характерні позитивна функціональна адаптованість і розширюваність, можливість легкого конфігурування алгоритмів проведення торгів (гнучкість опису інструментів, що торгуються, правил торгів, підтримуваних типів заявок, зміна послідовності етапів розробки транзакцій, включення додаткових операцій тощо). У низці випадків широка конфігурація і простота розширення функціональних можливостей спеціально закладаються у конструкцію системи.

Сучасні електронні торговельні системи забезпечують високу продуктивність при малому часі реакції. Характерною для тимчасових торгових платформ є пікова пропускна здатність близько десятків і сотень тисяч заявок у секунду (у деяких випадках – до мільйона транзакцій у

секунду) при часі відгуку в межах десятих часток мілісекунд.

Одночасно, слід зауважити, що, наприклад, складність організації угод на торгівлю ф'ючерсами S&P500 та опціонами на ф'ючерси у сучасних умовах не дозволяє відмовитись і від класичної системи їх продажу [9].

Перспективи розвитку міжнародних фінансових ринків полягають також у зближенні біржового та позабіржового ринків на основі створення центрального контрагента.

В останні роки спостерігається тенденція до зростання ступеню «організованості» і урегульованості світових позабіржових ринків, а також певна переорієнтація брокерів і дилерів, які торгують ПФІ, на організовані ринки. Ці тенденції, на думку вчених, є життєво необхідними для подальшого існування ринків ПФІ [10].

Для зближення біржового та позабіржового ринку необхідне створення централізованої клірингової установи (центрального контрагента) на позабіржовому ринку та впровадження післяторгового обслуговування, окремих регулятивних норм на ньому, що дозволило б зменшити його ризиковість, підвищити прозорість. Подібна ініціатива спостерігається у США і представлена вона розробкою Акту прозорості і підзвітності ринків деривативів.

Перспективним напрямком розвитку міжнародного ринку похідних інструментів є удосконалення нормативно-правових механізмів його регулювання. Слід сказати, що перші кроки щодо посилення регулювання міжнародного ринку деривативів (і особливо позабіржового ринку) були зроблені фінансовою спільнотою у 2009 році, в рамках Піттсбурзького саміту «Групи 20» (G20), де було запропоновано забезпечити наступні першочергові заходи [11]:

- укладення найбільш стандартизованих позабіржових деривативів виключно через біржі або інші електронні торгові платформи;
- проведення клірингу операцій з такими найбільш стандартизованими позабіржовими деривативами через центрального

контрагента;

- надання обов'язкової звітності за операціями з усіма позабіржовими деривативами у спеціальні інфраструктурні організації - торгові репозитарії;
- застосування підвищених вимог для учасників ринку до резервування капіталу з позабіржових деривативів, за яким централізований кліринг не здійснюється.

Висновки. В сучасних умовах інтелектуалізації економіки, фінансові ринки значною мірою формують потенціал держав [12-16]. Тому, сучасні тенденції, що притаманні фінансовим ринкам потребують удосконалення нормативно-правових механізмів їх регулювання. Також сучасними тенденціями регулювання міжнародного фінансового ринку є посилення ролі наднаціональних регулятивних органів (мегарегуляторів). Велика кількість новітніх фінансових інструментів, які виникають відповідно до існуючих потреб, дозволяє знизити фінансові ризики, а також сприяє зближенню біржової та позабіржової торгівлі.

На сьогоднішній день велике значення в акумуляції та перерозподілі фінансових ресурсів відіграють інституційні інвестори, їх значення і вплив зростає з кожним днем. Це пов'язано з підвищенням схильності населення вкладати гроші у фінансові інструменти, виходячи з можливості отримання більш високих доходів, в тому числі і шляхом скорочення частки своїх традиційних вкладень у вигляді депозитів.

Інформатизація всіх сегментів фінансових ринків обумовлює підвищення мобілізації фінансових ресурсів та можливості їх швидкого перетікання з одного сегменту фінансового ринку в інший. Все це приводить до радикальних змін як у зовнішніх, так і у внутрішніх умовах діяльності фінансових ринків, що потребує подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Штанько О. Д. Теоретичні аспекти новітніх механізмів мобілізації фінансових ресурсів у глобальній економіці / О. Д. Штанько // Вісник ДНУ. Серія: світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Дніпропетровськ, 2015. – №10/2. – С. 112-121.

2. Трифонова О.Д. Вплив глобалізації на формування фінансових ринків / О.Д. Трифонова // Вісник ДНУ. Серія: світове господарство і міжнародні економічні відносини. - Дніпропетровськ. Випуск 8. - 2016. - Т 24. - №10/2.- 122 с. – С.85-93.
3. Ноздрев С.В. Современное состояние и тенденции развития международного рынка ценных бумаг / С.В. Ноздрев. - М.: ИМЭМО РАН, 2012. – 110 с.
4. Офіційний сайт Tera Exchange [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.teraexchange.com>.
5. Экзотический опцион [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forex-investor.net/ekzoticheskij-option.html>.
6. Пономаренко І.В. Глобальний ринок деривативів: сучасний стан та перспективи розвитку / І. В. Пономаренко, І. І. Віннікова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 14. – С. 22-26.
7. Жуйков А. Фінансові інструменти для захисту інвестицій від інфляції / А. Жуйков, К. Солоніна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ufin.com.ua/analit_mat/poradnyk/014.htm.
8. Андреева Г. І. Сучасні тенденції розвитку світового ринку похідних цінних паперів / Г. І. Андреева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : dspace.uabs.edu.ua/eUABIR/handle/123456789/6120.
9. Офіційний сайт CME Group Inc. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cmegroup.com>
10. Бурденко І. М. Біржові та позабіржові ринки похідних фінансових інструментів / І. М. Бурденко, І. О. Остапенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nadoest.com>.
11. Офіційний сайт «Групи 20» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.g20.org/>.
12. Корнеєв М. В. Дисбаланси руху фінансових ресурсів в економіці : моногр. / М. В. Корнеєв. – Дніпропетровськ, 2015. – 308 с.
13. Стукало Н.В. Глобалізація та розвиток фінансової системи України: монографія / Н.В.Стукало. – Д.: Вид-во „Інновація”, 2006. – 248с.
14. Sardak S. E. National Economies Intellectualization Evaluating in the World Economy / S. E. Sardak, A. A. Samoilenko // Economic Annals-XXI. – 2014. – № 9-10. – P. 4 – 7.
15. Grynko, T., Krupskiy, O., Koshevyi, M., Maximchuk, O. Modern Concepts of Financial and Non-Financial Motivation of Service Industries Staff // Journal of Advanced Research in Law and Economics. – 2017. – Т. 8. – №. 4 (26). – С. 1100-1112.
16. Khmarskiy, V., Pavlov, R. (2016). Ranking system for Ukrainian banks based on financial standing. *Actual Problems of Economics*. No. 10(184), p. 348-360.